

Van kennisrijk naar kansrijk?

De valkuil van de vierdeleerjaartoets

Willy Brion, hoofdredacteur *Impuls*

Met de invoering van het kennisrijke curriculum krijgt het Vlaamse basisonderwijs een duidelijke opdracht: leerlingen moeten op vaste momenten – onder meer op het einde van het vierde leerjaar – aantonen dat ze het minimumniveau in Nederlands, wiskunde en STEM bereikt hebben.

Zonder ernstige voorafgaande discussie werden er (onder invloed van het Angelsaksische toetsensysteem) minimumdoelen voor het vierde leerjaar geformuleerd. Dat gebeurde ‘stommelings’, zonder dat iemand daarnaar had gevraagd. Toen er enkele decennia geleden beslist werd de eindtermen te bepalen tegen het einde van de lagere school, was dat om de vrijheid te waarborgen om de volgorde van de aan te leren leerstof en de minimumdoelen te bepalen. Dat was materie voor leerplannen en opvoedingsprojecten. Het was tegelijkertijd een pleidooi voor het relativeren en zelfs loslaten van het leerstofjaarklassysteem. Het decreet op het basisonderwijs van 25 februari 1997 ging daarop in door niet meer te eisen dat een school zich per jaarklas moest organiseren. Zo kwam dat decreet al tegemoet aan organisatievormen om de jaarklas en dus ook het tempo van het leren van de leerlingen te spreiden. Er was uiteraard geen sprake van een cesuur op het vierde leerjaar omdat er geen argumenten voor waren. De beslissing om een grens in te bouwen na het vierde leerjaar is dus louter een vertaling van wat in de Angelsaksische toetsenwereld gebeurt.

Die beslissing en de sneltreinvaart waarmee die decreetaal werd verankerd, roept ongemakkelijke vragen op.

De eerste vraag heeft te maken met de grondwettelijke vrijheid van onderwijs. Men bevestigt via deze cesuur een jaarklassysteem van het eerste tot het vierde leerjaar. Dat is een ernstige ingreep op de onderwijsvrijheid. Het is merkwaardig hoe het Vlaamse parlement die piste volgde. Het zou niet verwonderlijk zijn indien die beslissing grondwettelijk wordt aangevochten.

Een tweede, erg pedagogische vraag is wat je doet met leerlingen die in het vierde leerjaar duidelijk het decreetaal vastgelegde minimumniveau niet halen. Wachten tot het zesde leerjaar is geen optie, want het nieuwe systeem legt de lat halverwege al vast. Scholen zullen zich dus genoodzaakt zien om op dat moment te handelen – niet te hopen dat het vanzelf goed komt.

Een ‘aparte route’ als oplossing? Het ligt voor de hand dat scholen, onder toenemende druk van inspectie, ouders en vergelijkende toetsen, zullen overwegen om voor deze leerlingen een aparte leerlijn te creëren. Het dreigt echter een structurele splitsing te worden: een groep die klaargestoomd wordt voor de ‘klassieke’ A-stroom en een groep die stilaan richting arbeidsmarktgericht of buitengewoon onderwijs gestuurd wordt.

Wie in de derde graad basisonderwijs in dat ‘inhaaltraject’ zit, komt in een omgeving met een ander verwachtingspatroon met onvermijdelijk andere leerdoelen en dus vaak ook minder uitdaging. Wat bedoeld is als een opstap, wordt dan een afrit. Kennisrijk of kindgericht? De kernvraag is dus niet of het curriculum kennisrijk is, maar of het ook kind-

rijk is – afgestemd op de ontwikkeling en eigenheid van elk kind.

Een kennisrijk curriculum zonder differentiatie in tijd en tempo dreigt het tegendeel te bereiken van wat het belooft: meer ongelijkheid, meer selectie en minder kansen voor wie trager leert. Een structurele toets halverwege het basisonderwijs is daarom geen goed idee. Het risico is groot dat er dan een schifting komt.

Als Vlaanderen werkelijk gelooft in eindtermen/minimumdoelen op het einde van het vierde leerjaar, dan moeten we vermijden dat de vierdeleerjaartoets het startschot wordt van een nieuw soort vroegtijdige selectie. De ambitie van kennisrijk onderwijs verdient alle steun – maar laat ons erover waken dat ‘meten’ niet tot ‘scheiden’ verwordt.

Kennis mag nooit een reden zijn om leerlingen vroeger te verdelen, maar moet een hefboom blijven om iedereen sterker te maken.

De rode draad door de meeste artikels die volgen, heeft te maken met curriculumimplementatie met aandacht voor het kennisrijk curriculum dat er met

rasse schreden in het basis- en het secundair onderwijs aankomt.

Els Tanghe promoveerde in februari 2025 aan de Universiteit Antwerpen tot doctor in de Onderwijswetenschappen op een onderzoek naar de effectiviteit van professionalisering voor schoolleiders. In de rubriek ‘Nieuws uit de onderzoekswereld’ biedt ze samen met Wouter Schelfhout een kader en concrete handvatten om effectieve professionaliseringstrajecten voor kwaliteitsvol onderwijs vorm te geven en het kan dus ook toegepast worden op het (leren) voeren van een schoolbeleid gelinkt aan het werken aan een kennisrijk curriculum.

In ‘Academicus aan het woord’ geven we graag het woord aan Philippe Noens, die verbonden is als docent-onderzoeker aan zowel de opleiding Gezinswetenschappen als het Kenniscentrum Gezinswetenschappen (Hogeschool Odisee). In dit artikel fileert hij de roep om ‘meer orde, rust en structuur’ in het onderwijs en het pleidooi voor een ‘kennisrijk curriculum’. Hoe spreken en schrijven beleidsmakers en wetenschappelijke woordvoerders erover? Welk vertoog hanteren ze?

Pexels/RDNE Stock project